

Predmet: MŽK zabrinuta zbog promena u vladinim odgovornostima u pružanju socijalnih usluga

Poštovani Premijeru Republike Kosovo, g. Aljbin Kurti,
Poštovani ministre finansija, rada i transfera, g. Hekuran Murati,
Poštovana ministarko pravde, gđo. Aljbuljena Hadžiu,
Poštovani ministre zdravlja g. Arben Vitija,

pišem u ime Mreže žena Kosova (MŽK), kao mreže koja broju 135 različitih organizacija za ženska prava posvećenih zaštiti i promovisanju prava žena i devojaka, da izrazim našu zabrinutost zbog nedavnih promena u odgovornostima ministarstava u vezi sa socijalnim uslugama i nedostatka konsultacija sa ključnim zainteresovanim stranama pre donošenja takvih drastičnih promena, uključujući nedovoljne konsultacije sa organizacijama za prava žena (ŽOCD) i MŽK, kao stručnjaka za ova pitanja.

Koaliciona vlada formirana između Pokreta Samoopredeljenje i Demokratskog saveza Kosova (LDK) je 2020. odlučila, bez odgovarajućih javnih konsultacija ili konsultacija sa stručnjacima kao što je MŽK, da spoji Ministarstvo rada i socijalne zaštite sa Ministarstvom finansija, rada i transfera (MRFT). 2021. godine, Pokret Samoopredeljenje je došao na vlast kao centralno-leva politička stranka sa obećanjima da će socijalno osiguranje biti prioritet, kao što je navedeno u nekoliko delova njenog partijskog programa 2021.¹ MŽK se nadala da će ove obaveze biti od koristi za građane koji žive na marginama i da će poboljšati njihove živote, posebno žena, jačanjem socijalnih usluga. Nažalost, Pokret Samoopredeljenje nastavio je da administrira socijalne usluge u okviru MRFT-a, bilo je malo ili nimalo napretka u glavnim zakonima koji čekaju odobrenje za unapređenje socijalnih usluga, dok je nedostatak njihovog sistematskog finansiranja nastavljen.

Na konferenciji koju je organizovao Savet Evrope, 29. marta 2023. godine, istaknuto je da je od ove godine Odeljenje za socijalnu i porodičnu politiku prebačeno u Ministarstvo pravde. Iz drugih izvora smo saznali da je došlo do promena u strukturi, gde je ovo Odeljenje preimenovano u Diviziju za politike i socijalne usluge. Prema ovom izvoru, na osnovu Zakona o budžetu za 2023. godinu, Socijalne usluge, Zaštita dece, Opšti savet i Inspekcija su prebačeni u Ministarstvo pravde. Nadalje, saznali smo da su socijalne usluge za osobe sa invaliditetom prebačene u Ministarstvo pravde, dok je upravljanje rezidencijalnim ustanovama prešlo u nadležnost Ministarstva zdravlja. Sva ova promena je izvršena bez bilo kakvih javnih konsultacija, dok uredba koja definiše oblasti odgovornosti vlade još uvek nije odobrena. Zbog toga smatramo da je takva odluka, bez jasnog sekundarnog zakonodavstva koje jasno razdvaja i određuje ove odgovornosti, bez konsultacija ili prethodnog upozorenja, zabrinjavajuća.

Veoma smo zabrinute zbog ovih promena, koje utiču na naše članice i žene kojima one služe, uključujući osobe sa invaliditetom, žrtve/preživele rodno zasnovanog nasilja i druge ranjive kategorije. Duboko smo zabrinute da ove promene mogu dodatno odložiti finalizaciju i usvajanje odlučujućeg zakonodavstva, iako još uvek nije odobreno, u vezi sa socijalnim uslugama, kvalitetom socijalnih usluga i izdvajanjem dovoljnog budžeta za ove usluge. Naša zabrinutost proizilazi iz naše opsežne stručnosti, istraživanja i dokaza prikupljenih u protekle dve decenije. Tačnije, zabrinute smo što:

1. Socijalne usluge u početku nisu bile deo mandata Ministarstva pravde.² S obzirom na postojeće opterećenje obimom posla Ministarstva pravde, zabrinuti smo da li će ono imati dovoljno ljudskih resursa da preuzme obimne odgovornosti koje dolaze sa nadzorom nad socijalnim službama.. Socijalne usluge za osobe koje su žrtve rodno zasnovanog nasilja zahtevaju profesionalan pristup obučenih, sertifikovanih psihologa i socijalnih radnika. Zabrinuti smo da li Ministarstvo pravde poseduje relevantnu ekspertizu da prati i obezbedi kvalitetno pružanje usluga, jer je to van njegovog mandata. Predložili smo neke zahteve u

pogledu odgovornosti i minimalnih kriterijuma u pogledu nadležnosti u našim komentarima kako za Nacrt zakona o socijalnim uslugama (Aneks 1) tako i za Nacrt zakona koji reguliše rodno zasnovano nasilje (Aneks 2) u skladu sa Istanbulskom konvencijom i svako ministarstvo koje vrši nadzor mora imati potrebne kvalifikacije za adekvatno praćenje ovih usluga.

2. Prenos ovih nadležnosti na Ministarstvo pravde može doprineti daljem odlaganju usvajanja ovih ključnih zakona, koji već kasne i koji su od suštinskog značaja za unapređenje osnovnih usluga u skladu sa Istanbulskom konvencijom. Sada će gore pomenuti nacrti zakona morati da se revidiraju kako bi se razjasnile nove uloge i odgovornosti. S tim u vezi, i dalje smo zabrinuti da li će vlada i skupština obezbediti da se naše ranije podnete preporuke o ovim ključnim nacrtima zakona adresiraju, obezbeđujući finansiranje, praćenje i koordinisanje ključnih usluga za osobe koje su pretrpele rodno zasnovano nasilje u skladu sa zahtevima Istanbulske konvencije, posebno što poslednji nacrt zakona o rodno zasnovanom nasilju u skupštini nije adresirao naše sugestije i stoga nije u skladu sa Istanbulskom konvencijom.

3. Tretiranje invaliditeta kao zdravstvenog pitanja je diskriminatorno i nije u skladu sa Konvencijom Ujedinjenih nacija (UN) o pravima osoba sa invaliditetom (CRPD), međunarodnim sporazumom o ljudskim pravima koji su UN ratifikovale 2008. godine. Konvencija prepoznaje invalidnost kao „koncept koji se razvija a da sama invalidnost proističe iz interakcije osoba sa oštećenjima sa okolinskim barijerama i barijerama koje se odražavaju u stavovima zajednice a otežavaju puno i efektivno učešće osoba sa invaliditetom u društvu na osnovu jednakosti sa ostalim članovima tog društva“, što označava promenu paradigme od shvatanja invaliditeta kao medicinskog stanja do onoga koji invalidnost vidi kao efekat interakcije između oštećenja osoba i prepreka koje društvo stvara.³ Odgovornost države je da obezbedi da postoje socijalni, ekonomski i fizički uslovi koji će osobama sa invaliditetom omogućiti ravnopravno učešće u društvu. Dalje, član 19 objašnjava važnost ličnih asistenata za samostalan život i obavezuje države, „imaju pristup spektru usluga podrške u svojim domovima, ustanovama za smeštaj i lokalnoj zajednici, uključujući personalne asistente, neophodne radi podrške uključenosti i životu osoba sa invaliditetom u svojim lokalnim zajednicama i sprečavanja izolacije ili isključenosti iz zajednice“. Član 6 prepoznaje jedinstvene višestruke nejednakosti i prepreke sa kojima se žene sa invaliditetom mogu suočiti i poziva države da obezbede dodatne zaštitne usluge: „1. Države potpisnice priznaju da su žene i devojčice sa invaliditetom izložene višestrukoj diskriminaciji i u tom smislu preduzeće mere radi osiguravanja punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda od strane žena i devojčica sa invaliditetom. 2. Države potpisnice preduzeće sve odgovarajuće mere kako bi osigurale pun razvoj, napredak i osnaživanje žena, radi garantovanja vršenja i uživanja njihovih ljudskih prava i osnovnih sloboda iz ove Konvencije.“⁴ Iako Kosovo nije ratifikovalo Konvenciju, ove najbolje prakse i pristup treba da budu razmotreni i sprovedeni. Pored toga, Evropska komisija je nedavno usvojila Evropsku strategiju za osobe sa invaliditetom 2021-2030, koja ima za cilj da osnaži osobe sa invaliditetom i eliminiše barijere.⁵ U zaključku, invaliditet ne bi trebalo da se tretira od strane Ministarstva zdravlja, već da se tretira kao socijalna usluga ili kao pitanje ljudskih prava.

Da bi zaštitila žene i devojke, između ostalog, u skladu sa međunarodnim i vladinim obavezama, MŽK preporučuje da Vlada Kosova:

1. Ponovo otvori Ministarstvo rada i socijalne zaštite i vrati odgovornosti kao što su bile ranije. Prebacivanje odgovornosti na drugo ministarstvo nije i neće na održiv način rešiti osnovna pitanja i izazove koji postoje. Umesto prebacivanja nadležnosti, Vlada treba da usmeri svoju energiju na razjašnjavanje odgovornosti u zakonskom okviru, izdvajanje dovoljnog budžeta za njih i aktivno praćenje njihovog sprovođenja. Za ovo MŽK je dala vrlo jasne predloge u dva gore pomenuta nacrtu zakona koji bi razjasnili ove uloge i odgovornosti, omogućavajući Vladi da drži aktere odgovornim za svoje zakonske obaveze. Jasno utvrđivanje odgovornosti u gorepomenutim zakonima, zajedno sa adekvatnim budžetskim izdvajanjima, rešiće većinu nedostataka i pitanja koja postoje, bez potrebe za ponovnim prebacivanjem odgovornosti. Ako se odgovornosti prenesu, ceo pravni okvir će morati da se revidira i promeni. Dalje, zabrinuti smo da li će i ove promene biti održive u budućnosti u slučaju promena vlade, i da li će budući ministri pravde biti toliko posvećeni guranju napred reformi, koje bi mogle dovesti ove procese u opasnost.

2. Bez obzira na odluku Vlade, aktivno se konsultuje sa ŽOCD-ima koji su upoznate sa socijalnim uslugama, uključujući MŽK, kako bi napravili reforme zasnovane na dokazima

3. Nakon razjašnjenja uloga i odgovornosti, da radi sa skupštinom i odgovarajućim skupštinskim komisijama na finalizaciji ovih ključnih zakona: Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja (koji je preporučila MŽK da se preformuliše u Zakon o sprečavanju, zaštiti i rehabilitaciji od rodno zasnovanog nasilja); Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama; i Zakona o socijalnom stanovanju). Vlada i skupština moraju u ovom procesu aktivno konsultovati stručne ŽOCD, uključujući MŽK, oslanjajući se na njihove preporuke i stručnost.

4. Obezbedi da praćenje sveobuhvatnih usluga za žrtve/preživele rodno zasnovanog nasilja treba da ostane u okviru Odeljenja za porodičnu i socijalnu politiku, jer je važno da se sa žrtvama postupa i pruža odgovarajuća podrška od strane kvalifikovanih stručnjaka i da se obezbedi rehabilitacija i reintegracija. Potrebno je izdvojiti adekvatan budžet i podstaknuti opštine da zatraže sredstva za više službenika za socijalne usluga kako bi se zadovoljila potreba zasnovana na dokazima za više ljudskih resursa za postupanje sa slučajevima. Formula finansiranja za opštine i zahtevi za njih da izdvajaju dovoljna finansijska sredstva treba da budu razjašnjeni u zakonskom okviru, posebno u nacrtu Zakona o finansiranju lokalne samouprave, koji se trenutno menja. Ovo uključuje obezbeđivanje rodno odgovornog budžeta i za decu kao deo formule za finansiranje opština i zahteva od opština da izdvajaju dovoljan budžet za socijalne usluge.

5. Ne tretira invalidnost kao zdravstveni problem, već da se fokusira na uspostavljanje infrastrukture koja poštuje prava i dostojanstvo osoba sa invaliditetom, kao i podržava njihovo aktivno uključivanje i angažovanje u društvu. Ove službe treba da budu pod Ministarstvom rada i socijalne zaštite, a ako to nije moguće, onda, kao pitanje ljudskih prava, u okviru Ministarstva pravde, pored ostalih socijalnih službi, ukoliko Vlada bude insistirala da se postupi po ovoj odluci.

MŽK i naše članice su posvećene davanju prioriteta pažnje ženama koje pate od siromaštva, nasilja i diskriminacije, zbog njihovog invaliditeta. MŽK je sproveda opsežna istraživanja koja se odnose na rodno odgovorno budžetiranje za socijalne usluge,⁶ rodno zasnovano nasilje,⁷ rodno zasnovanu diskriminaciju,⁸ rodni aspekt i invalidnost u zakonu EU,⁹ rodno odgovorno finansiranje ličnih asistenata za osobe sa invaliditetom na Kosovu .¹⁰ Istraživanje i stručnost MŽK-a mogu i treba da se koriste za informisanje važnih procesa takvih reformi ministarstava, kao i za izradu i finalizaciju zakona, politika i vladinih programa. Korišćenje takvih rodni analiza je od suštinskog značaja za zaštitu i promovisanje prava žena i devojaka na Kosovu. Ostajemo posvećene podršci vladi tokom ovih reformskih procesa kroz našu stručnost.

Dobrodošlim smatramo sastanak na kojem ćemo dalje razgovarati o rešenjima za trenutnu krizu i ovim preporukama.

S poštovanjem,

Igbale Rogova
Izvršna direktorka
Mreža žena Kosova